

Grundlæggende færdigheder er en vej til at forstå børn

Udfordrede grundlæggende færdigheder er ofte årsagen, når børn udviser udfordrende adfærd. Psykologerne **Jens Wilbrandt** og **Simon Wilbrandt** har udviklet et sprog til at tale om grundlæggende færdigheder og beskriver her, hvordan det at kunne se bag om børnenes adfærd er nøglen til at hjælpe dem.

————— **Hvis man arbejder med børn,** så er udfordrende adfærd ikke noget ekstraordinært. Det er hverdag. Oskar vil ikke have regntøj på, når det regner, Lasse laver papirfly ud af matematikopgaverne, og Line løber væk med fodbolden, når der er fodboldkamp. Og hvis Line blot tager fodbolden en enkelt gang, så løser vi det bare efter bedste evne, og så er vi videre. Men af og til går de samme udfordringer igen for et barn, og så kræver det en særlig indsats.

Forkert mål med indsats

”Det er en udfordring, at Lasse laver så mange papirfly og så få matematikopgaver” ville være et oplagt udgangspunkt for en særlig indsats. Men der, hvor det tit går galt, er, når man så skal sætte målet for indsatsen. For så kommer målet ofte til at fokusere på, at Lasse skal bruge flere af sine matematikark til matematik frem for at få dem til at svæve elegant rundt i luften. Selvom målet rammer plet i forhold til relevans, så hjælper det os desværre ikke til pædagogisk at nå i mål. For vi mangler den vigtige brik – hvad er det, der gør, at Lasse ikke opfører sig hensigtsmæssigt i matematiktimen? Vi mangler at finde årsagerne bag Lasses adfærd.

Find konstruktive forklaringer

Når man skal undersøge, hvad der ligger bag et barns adfærd, kan der ske to ting. Man kan forstå problemer på en måde, som åbner for pædagogiske handlemuligheder, eller man kan ende i en blindgyde. Blindgyderne dækker over forklaringer, som efterlader os uden pædagogiske handlemuligheder. Det kan for eksempel være ”han vil bestemme det hele”, ”hun har haft en dårlig barndom” eller ”han har også autisme”. Læg mærke til, at de pædagogiske blindgyder sådan set godt kan være sande, men selv hvis de er det, har vi stadig brug for alternative forklaringer for at kunne lykkes i vores arbejde. De konstruktive forklaringer er karakteriseret ved at pege mod pædagogisk handling, og det gør de typisk ved at være fokuseret på barnets grundlæggende færdigheder, for dem kan vi påvirke. Når vi skal se bag om børns adfærd, er det altså vigtigt at have fokus

på færdigheder, som kan styrkes. Men hvad er det for nogen?

Pædagogiske muligheder

Der findes en række færdigheder, som alle børn har brug for at udvikle. Det er ikke færdigheder som ”at pakke sin taske” eller ”sidde stille på sin stol”, men nogle grundlæggende færdigheder, som børn for 100 år siden også havde brug for – og som mennesker også vil have brug for om 100 år. Eksempler kunne være: at kunne holde sin opmærksomhed på det samme over tid, at kunne bremse sine impulser, at kunne danne sig et overblik og at kunne sætte sig i andres sted. Finder man frem til, at Lasse endnu ikke mestrer at bremse sin egne impulser, så forstår vi bedre, at der for Lasse ikke er ret langt fra at tænke på en papirflyver, og til den har ramt dig i nakken. Denne forståelse giver os pædagogiske muligheder. Vi bliver bedre i stand til at forstå, hvilke situationer og opgaver der kræver netop denne færdighed, og som dermed udfordrer Lasse. Vi får lettere ved at skabe udviklende aktiviteter for Lasse. Og vi får bedre mulighed for at tilpasse situationer og give Lasse lige præcis den ekstra støtte, som han har brug for.

Arbejd med den grundlæggende færdighed

Frem for at sætte et mål om, at Lasse skal forstyrre mindre i matematik eller blive bedre til at arbejde fagligt på sin plads, kan vi sætte et mål om, at vi gerne vil arbejde med Lasses grundlæggende færdighed impulshæmning. Det har særligt to fordele. 1) Vores mål bliver centrert om Lasses udvikling frem for hans problemadfærd, og 2) målet bliver gjort bredere, for impulshæmning kan man arbejde med alle mulige andre steder end i matematiktimen. Det kan også være til idræt, hvor man øver sig på ikke bare at skyde på mål, når den første chance byder sig. Og det kan være i computerspillet, hvor man ikke bare køber alle de billige våben, men i stedet sparer op til det virkelig seje våben. Det er altså en vigtig pointe, at de grundlæggende færdigheder, som typisk er årsagen til udfordrende adfærd, går på tværs af kontekster og derfor også kan trænes i alle mulige sammenhænge. ▶

➤ **Et fælles sprog for børns færdigheder**

Grundlæggende færdigheder er ikke en del af vores almene forståelse og sprog. Når vi tømmer en opvaskemaskine eller løser en kryds og tværs, så er vi slet ikke bevidste om alle de færdigheder, som vi bruger. Vi kan heldigvis fint bruge færdighederne uden at kende dem, ligesom vi kan bruge en computer uden at vide, hvordan den virker. Men i en pædagogisk sammenhæng bliver det en udfordring, for uden et sprog for de grundlæggende færdigheder er vi både dårligere til at se bag om børns adfærd, hjælpe børn til at lykkes og til at samarbejde

omkring barnet. Vi har altså brug for et solidt og nuanceret begrebsapparat for grundlæggende færdigheder. Et af de redskaber, som kan give os sådan et begrebsapparat, er Den Kognitive Færdighedsmodel™ (se faktaboks).

Undgå sene og forkerte justeringer

Grundlæggende færdigheder er en vej til at forstå børn. Det gælder også i arbejdet med inklusion. Inklusion har afsat i forståelsen af, at der findes børn i en gråzone mellem almen- og specialområdet, som almenområdet med justeringer kan gøre plads til. Men der er to måder,

Den Kognitive Færdighedsmodel™

Den Kognitive Færdighedsmodel™ er et redskab og et fælles sprog til at forstå og tale om, hvad der foregår under motorhjælmen i barnets tænkning. Modellen hjælper os til at fokusere på det vigtigste – nemlig de grundlæggende færdigheder, som vi skal bruge i alle situationer gennem hele livet. Modellen giver:

- et overblik over alle de mest centrale færdigheder, som er på spil i forhold til barnets tænkning, læring og adfærd
- redskaber til at forstå færdighederne bag adfærden
- forslag til pædagogiske handlemuligheder, som kan udvikle eller kompensere for færdigheder
- måder at tale med børn og unge om færdigheder, som understøtter motivation og mestring

I en skolekontekst bidrager modellen til at:

- arbejde forebyggende med færdighedsudfordringer, før de bliver til adfærdsudfordringer
- kvalificere inklusionsprocesser og tilpasning af konkrete indsatser
- fokusere på konstruktive pædagogiske handlemuligheder i de mest udfordrende situationer
- være et fælles fundament for at forstå børns udvikling og læring
- understøtte børns bevidsthed om egen tænkning og læring

Modellen er bygget op omkring 69 centrale færdigheder heriblandt:

- Færdigheder inden for informationsindsamling (fx sansning og opmærksomhed)
- Færdigheder, som strukturerer tænkning og problemløsning (fx planlægning)
- Færdigheder inden for håndtering af informationer (fx grundighed)
- Sociale færdigheder (fx at kunne sætte sig i andres sted)
- Hukommelsesfærdigheder (fx arbejdshukommelse)
- Indstilling til sig selv (fx selvværd og troen på at kunne udvikle sig)
- Forholdemåde til omverden (fx nysgerrighed og tillid til, at andre vil hjælpe en)

Læs mere om modellen på: www.neuroguide.dk
Modellen er udviklet af psykologerne Jens og Simon Wilbrandt.

inklusion ofte går galt: 1) justeringerne kommer for sent, og 2) justeringerne er de forkerte.

Et eksempel fra den virkelige verden er Lasse i 5. klasse, som efter i lang tid at have forstyrret i matematik ender med at få flyttet sin plads op ved siden af læreren i matematiktimen. Justeringen var en konsekvens af uhensigtsmæssig adfærd, og den kom dermed både sent og var ikke nødvendigvis den rigtige. Lasse havde siden 2. klasse haft det fagligt svært i matematik, og måden, man havde forsøgt at imødekomme det, var ved at give Lasse lettere opgaver. Men i 5. klasse var færdighedsudfordringerne de samme, som viste sig i 2. klasse, nemlig udfordringer med vedholdende opmærksomhed og arbejdshukommelse. Ved at give Lasse nemmere opgaver blev problemet udskudt. Men nu sad han i 5. klasse og gik i stå i de samme opgaver. Man havde ikke fundet frem til de færdigheder, som skabte udfordringen, og dermed ikke lært ham strategier til at håndtere det.

Konsekvenser ved sen indsats

Der, hvor vi ofte mislykkes i arbejdet med børn, er, når vi ikke forstår deres grundlæggende udfordringer. Og når vi vandrer ind i blindgydeforklaringer, hvor vores fokus ofte bliver på uhensigtsmæssig adfærd eller mangelfulde præstationer. I eksemplet med Lasse fik man i 5. klasse sat ind og støttet ham til at bruge strategier som step-by-step-guidning til komplicerede processer. Færdighedsstøtten genstartede Lasses udviklingsproces, som havde været på pause i matematik. Men pausen på tre år med utilstrækkelige justeringer og en plads ved siden af læreren havde haft to ærgerlige konsekvenser. 1) Lasse var nu så langt bagud i matematik, at han ikke kunne få noget ud af klassens matematikundervisning, og 2) Lasse havde fået en del erfaringer med ikke at være god nok, så han kæmpede nu med en afledt selvværdsudfordring, som for eksempel gjorde, at han havde modstand mod at få ekstra støtte i undervisningen. Når indsatser kommer for sent, ender vi altså tit med afledte udfordringer. De bliver tit mindre, når vi får skabt den rette indsats, men de forsvinder aldrig helt. Sådan var det også for Lasse, som begyndte at få flere succesoplevelser i skolen – især i matematik. Men han er stadig ikke i mål. ■

Jens Wilbrandt og Simon Wilbrandt

- Begge er psykologer ansat ved Neuroguide – et psykologhus, som arbejder med børns udvikling og trivsel.
- Sammen har de udviklet et pædagogisk redskab, Den Kognitive Færdighedsmodel™ – et fælles sprog for børns færdigheder og læringsmaterialet Den Kognitive Læringskuffert.
- **Jens Wilbrandt** har speciale inden for kognitions- og læringspsykologi. Han er eksponent for en udviklingsorienteret pædagogisk-psykologisk tilgang og har mangeårig erfaring inden for det specialpædagogiske område og som underviser inden for det neuropædagogiske område.
- **Simon Wilbrandt** har specialiseret sig inden for børn og unges udvikling og trivsel. Hans fokusområder er blandt andet kognitiv udvikling, motivation og overførsel af færdigheder.

